Forensic Science, 4'2026
ISSN: 3083-6085 (print), 3083-6093 (online)

УДК 343.98:343.14
DOI https://doi.org/10.32782/forensic.science.2026.4.1

Андрій Свінцицький
кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України,
в. о. директора,
Науково-дослідний центр незалежних судових експертиз
Міністерства юстиції України
https://orcid.org/0000-0002-9801-0535

ЗНЕОСОБЛЕННЯ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті комплексно проаналізовано знеособлення судового експерта як процесуально-криміналістичну категорію, що забезпечує об'єктивність і перевірюваність експертного висновку в кримінальному провадженні та захищає експерта від тиску. Знеособлення розглянуто як сукупність правових, організаційних і методичних гарантій, які усувають вплив особистості виконавця на результат дослідження і зменшують можливість адресного впливу на нього. На підставі наукових праць, КПК України, Закону України «Про судову експертизу», наказів Міністерства юстиції України, практики Верховного Суду та рішень ЄСПЛ виокремлено п'ять груп гарантій: інституційну відокремленість експертної установи, стандартизацію кваліфікації та методик, процесуальну ізоляцію від збирання матеріалів, юридичну відповідальність і змагальність досліджень. Порівняння з підходами ЄСПЛ засвідчило, що знеособлення не вимагає повної ізоляції експерта від державного апарату, але потребує відсутності об'єктивно виправданих сумнівів у його неупередженості. Обґрунтовано захисну функцію знеособлення: до розкриття особи виконавця зацікавлені особи не мають адресата для впливу, а перевірюваність результату знижує сенс такого впливу. За аналогією з практикою ЄСПЛ щодо анонімних і відсутніх свідків запропоновано модель кодування експертизи з п'яти елементів: випадковий код, захищене збереження відповідності між кодом і особою, підтвердження кваліфікації без імені, перевірка конфлікту інтересів, розкриття даних на запит сторони під час судового розгляду. Окрему увагу приділено асиметрії можливостей сторін обвинувачення та захисту. Знеособлення розглянуто не як применшення самостійності експерта, а як механізм, що переносить довіру з особи виконавця на перевірювану якість дослідження. Сформульовано пропозиції щодо уніфікації підстави залучення експерта, допиту експерта на досудовому етапі, вирівнювання можливостей сторін і кодування експертизи. Результати можуть бути використані в законотворчій діяльності та судово-експертній практиці.

Ключові слова: *спеціальні знання, відомча незалежність, атестовані методики, допустимість доказів, рівність сторін, кодування експертизи.*

Постановка проблеми. Висновок експерта має особливу доказову вагу, бо спирається на знання, яких не мають ні суд, ні сторони [7, с. 217]. Проте такі знання завжди зосереджені в конкретної людини, тому на них впливають її досвід, підготовка та психологічні риси. Щоб результат дослідження міг стати доказом, право має нейтралізувати вплив особи виконавця [15, с. 42]. У науці цей процес називають знеособленням судового експерта. Проте нейтралізувати потрібно не лише вплив особи виконавця на результат, а й вплив зацікавлених осіб на самого виконавця.

Нормативно-правові гарантії знеособлення фрагментарно закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК), Законі «Про судову експертизу» та інструкціях Міністерства юстиції України [6; 11; 12; 13]. Їх застосування виявляє системні труднощі. Так, 53 % слідчих і дізнавачів визнають, що погано орієнтуються в межах компетенції окремих видів експертиз. Ще 72 % опитаних мають процесуальні труднощі, коли ухвалю-

ють рішення у провадженнях за участі експертів [9, с. 17].

Проблема набуває ваги й через нещодавні зміни. У 2025 році Верховний Суд підтвердив, що захист може сам, без ухвали суду, залучити експерта під час судового розгляду [10]. Попри це, знеособлення рідко розглядають як цілісну категорію, оскільки вона поєднує процесуальні, організаційні та методичні гарантії об'єктивності. Ще рідше його пов'язують із захистом експерта від тиску. Чинні норми надають експертові право на забезпечення безпеки за наявності підстав [12], але за результатами аналізу положень інструкцій механізму, який зменшував би можливість адресного тиску на експерта, вони не містять.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування поняття та структури знеособлення судового експерта в кримінальному провадженні. Для цього порівнюються національне регулювання, судова практика й підходи Європейського суду з прав людини. Також потрібно виявити прогалини в реалізації знеособлення й запропонувати шляхи їх усунення. Окреме завдання – розкрити захисну функцію знеособлення, спрямовану на унеможливлення адресного тиску на експерта, і окреслити модель її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залучення експерта зазвичай вивчають через його процесуальний статус і гарантії об'єктивності. С. Я. Лихова і Р. Р. Романенко пов'язують об'єктивність експертизи з науковим авторитетом знань і критичною оцінкою висновку судом [7, с. 218]. О. О. Бондаренко розмежовує процесуальну та гносеологічну складові експертної діяльності [1, с. 70; 2, с. 52], Ю. В. Педос аналізує відводи, вимоги до кваліфікації й межі самостійності експерта [9, с. 72], А. В. Галушко пов'язує незалежність експерта з його незацікавленістю та відповідальністю [3, с. 237], а В. Ю. Шепітько зі співавторами пояснюють потребу в знеособленні суб'єктивним забарвленням спеціальних знань [15, с. 24]. Є. Є. Демидова, О. П. Шайтуро та Г. С. Рибалко досліджують прогалини змагального залучення експерта стороною захисту [4, с. 85; 14, с. 209], а О. Крикунов і Н. Карпінська – оцінку незалежності експертів у практиці ЄСПЛ [5, с. 142]. Практичний вимір показує огляд практики Касаційного кримінального суду [8]. Нормативну основу формують КПК, Закон «Про судову експертизу» та накази Міністерства юстиції України № 53/5 і № 3505/5 [6; 11; 12; 13].

Водночас у цих працях гарантії об'єктивності експерта здебільшого розглядають окремо, без цілісної моделі та поза зв'язком із захистом експерта від тиску. Рішення ЄСПЛ у справах Brandstetter, Letinčić і Stoimenov варто осмислити в одному контексті з національною доктриною [17; 18; 20]. Практику щодо анонімних і відсутніх свідків (Al-Khawaja and Tahery та Snijders) доцільно застосувати за аналогією до статусу експерта [16; 19].

Виклад основного матеріалу. Знеособлення судового експерта – це сукупність процесуальних, організаційних і методичних гарантій. За їх наявності доказова вага висновку залежить від якості дослідження, а не від особи виконавця. Ці гарантії мають і захисну функцію: коли результат визначає перевірювана якість дослідження, а особу виконавця до її розкриття не знають ті, хто міг би на нього тиснути, ризик адресного тиску зменшується, а його ефективність знижується. Це не означає зниження професійної самостійності експерта. Навпаки, самостійність у межах наукової компетенції є умовою знеособлення, оскільки унеможливлює зовнішній вплив на результат. Аналіз джерел дає змогу виокремити п'ять груп гарантій: інституційні, кваліфікаційно-методичні, процесуально-ізоляційні, гарантії відповідальності та змагальні.

Основу інституційних гарантій становить відокремлення експертних установ від органів кримінального переслідування. Закон «Про судову експертизу» проголошує незалежність і об'єктивність засадами експертної діяльності. Він також вимагає організаційної та відомчої незалежності установ від досудового розслідування, оперативно-розшукових органів і суду. Криміналістичні, судово-медичні та судово-психіатричні експертизи закон доручає державним спеціалізованим установам [13]. Отже, результат залежить від системи, а не від приватного авторитету фахівця.

Інституційний характер має і порядок призначення дослідження. Ініціатор надсилає доручення керівникові установи, і саме той обирає виконавця [2, с. 54]. Тому правосуддя звертається до установи, а не до конкретної особи. Це й перший бар'єр проти тиску: ініціатор не може домовитися з конкретним

експертом наперед. Дехто вважає, що така модель обмежує вибір експерта стороною захисту. Проте О. П. Шайтуро та Г. С. Рибалко бачать у ній захист від підбору вигідного виконавця й особистих зв'язків з ініціатором [14, с. 209].

Аналіз рішень ЄСПЛ у справах Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Brandstetter v. Austria та Letinčić v. Croatia свідчить, що для європейської практики вирішальною є не державна форма власності експертної установи, а наявність об'єктивно виправданих сумнівів у неупередженості. Такі сумніви виникають, якщо експерт організаційно підпорядкований органу переслідування, а стороні захисту відмовлено в доступі до альтернативного дослідження [17; 18; 20]. Тому незалежність має бути не лише юридичною, а й фактичною [5, с. 143].

Друга група гарантій переносить довіру з особи виконавця на стандартизований допуск і методики. Закон вимагає атестувати експертів і вносити їх до Реєстру атестованих судових експертів. Методики також проходять атестацію та державну реєстрацію [13]. Допуск до діяльності визначають вища освіта, спеціальна підготовка, атестація й реєстрація, а не особистий авторитет [3, с. 240; 9, с. 84]. Це підтверджується і судовою практикою: наприклад, втрата чинності свідоцтва експерта автоматично робить висновок недопустимим (постанова ККС ВС у справі № 367/2556/16-к), що доводить пріоритет формалізованого статусу над особистістю дослідника [8, с. 23].

Третя група гарантій обмежує діяльність експерта межами спеціальних знань. КПК забороняє експертизу для з'ясування питань права [6]. Закон визнає вирішення таких питань дисциплінарним проступком [13]. Так розмежовано спеціальні та юридичні знання, а експерт не впливає на кваліфікацію діяння [1, с. 73; 15, с. 87]. Ілюстративною є справа Brandstetter v. Austria: експерт вийшов за межі функцій, оцінивши достовірність показань свідків. Порушення не встановлено лише тому, що національний суд не врахував ці твердження [17].

Другий елемент ізоляції – заборона експертові самостійно збирати матеріали для дослідження. Її закріплюють ч. 4 ст. 69 КПК та п. 1 ч. 3 ст. 14 Закону [6; 13]. Якщо вихідних даних бракує, експерт звертається з письмовим клопотанням. Коли ініціатор відмовляє, експерт відмовляється від дослідження [3, с. 240; 9, с. 72]. Інструкція додатково забороняє органові, що призначив експертизу, вимагати від експерта самостійно добирати вихідні дані, але дозволяє ставити питання про технічну спроможність наявних даних [12, п. 1.6]. Така ізоляція зменшує ризик того, що експерт стане учасником слідчої діяльності з власним інтересом у результаті.

З ізоляції випливає, що висновок залежить від процесуальної чистоти вихідних даних. За постановою Верховного Суду від 30.10.2018 у справі № 755/31376/14-к висновок щодо об'єктів, здобутих з порушенням закону, недопустимий [8, с. 64]. Належна методика дослідження не усуває вади, що виникла на етапі отримання об'єктів. Отже, за законність їх отримання відповідає ініціатор експертизи.

Ізоляцію забезпечує і відвід, оскільки експертом не може бути особа, залежна від сторін чи потерпілого, або та, що раніше проводила ревізію чи перевірку матеріалів провадження [3, с. 241; 6; 13]. Систему завершує формалізація доручення. Документ, на підставі якого починається дослідження, має визначати об'єкти та вичерпне коло питань [7, с. 217]. Проте його форма не врегульована: залежно від ініціатора це постанова, ухвала, клопотання чи договір.

Четверта група гарантій закріплює відповідальність. Експерта попереджають про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Сам висновок має містити відомості про це попередження й опис методів (ст. 70, 102 КПК) [6]. На перший погляд, ч. 3 ст. 101 КПК суперечить знеособленню. Вона передбачає, що експерт дає висновок від свого імені й особисто за нього відповідає. Проте саме ця відповідальність змушує виконавця відмовитися від власних гіпотез і спиратися на верифіковані методики. Отже, знеособлюється не відповідальність, а вплив особистих мотивів на зміст дослідження. А. В. Галушко та Ю. В. Педос розглядають відповідальність як сукупність кримінальних і дисциплінарних санкцій. Вона урівноважує процесуальну незалежність експерта суворим контролем [3, с. 241; 9, с. 71].

П'ята група гарантій перевіряє висновок через конкурентне дослідження. Право захисту залучати експерта на договірних засадах

послаблює виключний доступ обвинувачення до спеціальних знань [4, с. 85; 15, с. 93]. Незалежно від ініціатора, слідчого за постановою чи адвоката за договором експерт зобов'язаний особисто провести повне дослідження й дати обґрунтований та об'єктивний висновок [11; 12, п. 2.2]. ЄСПЛ вважає можливість альтернативного дослідження складовою рівності сторін, що підтверджує справа Stoimenov [20]. У постанові від 31.07.2025 у справі № 991/2084/23 Верховний Суд визнав право захисту залучати експерта безпосередньо під час судового розгляду без ухвали суду [10]. Коли висновки конкурують, суд оцінює методики й логіку розрахунків, а не статус установи.

Проте позиція Верховного Суду стосується судового розгляду, а прогалини змагальності зосереджені на досудовому розслідуванні. Є. Є. Демидова вказує, що захист не має важелів попередити експерта про кримінальну відповідальність. Через це доказ ризикує бути недопустимим [4, с. 85]. Тому доводиться звертатися до державних установ чи слідчого судді, що обмежує незалежність дослідження. Дослідниця також фіксує дисбаланс у збиранні порівняльних зразків. Обвинувачення має широкий набір заходів, а захист обмежений тимчасовим доступом до речей і документів [4, с. 86]. О. П. Шайтуро та Г. С. Рибалко пропонують вирішувати це судовим контролем за участі слідчого судді [14, с. 209].

Крім того, порядок допиту експерта на досудовому розслідуванні чітко не врегульований, а захист не має інструментів для його ініціювання, що ускладнює перевірку наукової логіки висновку окремо від авторитету виконавця [4, с. 85]. Допит у відкритому судовому засіданні, право на який гарантує практика ЄСПЛ, перевіряє надійність методик, а не особу експерта [5, с. 142]. Якщо ж витрати на альтернативні дослідження покладено на захист, експерта можуть сприймати як найманого працівника, тому їх пропонують покривати з бюджету зі стягненням за рішенням суду [14, с. 209–210]. Потерпілий, зі свого боку, не може сам залучити експерта, що зумовлює потребу стандартизувати процедури [2, с. 54].

Виявлені прогалини потребують узгоджених змін. По-перше, доцільно закріпити єдиний процесуальний акт залучення експерта незалежно від ініціатора [4, с. 85]. Він має визначати об'єкти, коло питань і попередження про відповідальність. По-друге, пропонується запровадити повноцінний порядок допиту експерта на досудовому етапі за клопотанням будь-якої сторони без прив'язки до виняткових обставин ч. 1 ст. 225 КПК. Його метою має бути роз'яснення висновку й методик (за аналогією зі ст. 356 КПК), а не оцінка особи виконавця, а саму процедуру доцільно реалізувати через судовий контроль слідчого судді. По-третє, захисту слід надати процесуальний механізм попередження експерта про відповідальність, що не залежить від державних установ. По-четверте, потерпілому доцільно дозволити залучати експерта на договірних засадах за аналогією з правом захисту.

Захисна функція випливає із самої логіки знеособлення. Тиск на експерта має сенс, лише якщо відомо, хто виконує дослідження, і якщо особа виконавця може вплинути на результат. Знеособлення послаблює обидві умови. Чинне право реалізує цю ідею лише частково. Експерт має право на забезпечення безпеки за наявності підстав і право оскаржувати дії органу, що призначив експертизу, якщо вони порушують його права [11; 12, п. 2.1]. Він не повинен повідомляти будь-кому, крім цього органу чи суду, про хід експертизи та її результати [12, п. 2.2]. Ці норми обмежують канали впливу, але реагують на тиск, а не запобігають йому. До того ж особа експерта розкрита: висновок має містити його ім'я, освіту, спеціальність, свідоцтво, стаж і посаду (п. 1 ч. 1 ст. 102 КПК) [6]. Незалежний експерт засвідчує висновок підписом і печаткою з реєстраційним номером облікової картки платника податків [12, п. 4.15], а реєстр атестованих експертів є відкритим [9, с. 84]. Водночас накази Міністерства юстиції вже допускають атрибуцію на рівні установи: у вступній частині висновку зазначають найменування установи та/або ім'я експерта, а штамп на об'єктах містить дані установи або експерта [12, п. 4.11, 4.12].

Щоб знеособлення захищало експерта від тиску, увагу сторін потрібно перенести з особи виконавця на сам висновок. Якщо особа експерта до судового розгляду невідома, сторони можуть обговорювати лише зміст висновку й методику. Для цього пропонується модель кодування експертизи з п'яти

елементів, і кожен із них закриває окремий канал впливу:

1. Унікальний код. Кожній експертизі присвоюють випадковий код. Ініціатор і сторони не знають, хто виконує дослідження, тому тиск не має адресата.

2. Окреме сховище відповідності. Зв'язок між кодом і особою зберігають у захищеній системі, відокремленій від матеріалів провадження. Це зменшує ризик витоку через посадових осіб.

3. Підтвердження кваліфікації без імені. Уповноважений суб'єкт підтверджує кваліфікацію експерта (ст. 102 КПК), не розкриваючи особи. Це не дає встановити особу через відкриті реєстри.

4. Перевірка конфлікту інтересів. Незалежний суб'єкт перевіряє, чи немає в експерта зв'язків зі сторонами. Доки сторони не знають особи експерта, вони не можуть перевірити це самі, тож перевірка компенсує цю неможливість.

5. Розкриття особи на запит сторони. Під час судового розгляду особу експерта розкривають на запит сторони. Відкритість суду ускладнює прихований тиск порівняно з досудовим розслідуванням.

Модель працює лише за умови збереження процесуальних гарантій: відводу, допиту та юридичної відповідальності експерта. Кодування не скасовує цих інститутів, тому підзвітність експерта не знижується. Без цієї умови кодування неприпустиме.

Практика ЄСПЛ дає критерії для меж такого кодування, але застосовна лише за аналогією, оскільки рішення стосуються свідків, а не експертів. Суд підходить до відсутніх і анонімних свідків однаково, тому що в обох випадках захист не може перевірити достовірність джерела [16, § 127; 19, § 65]. Він застосовує три кроки: чи є вагома підстава для приховування особи; чи є свідчення єдиною або вирішальною підставою обвинувачення; чи достатні компенсаційні гарантії [19, § 58]. Підстава має ґрунтуватися на об'єктивних даних, підтверджених доказами, а не лише на суб'єктивному страху [16, § 124; 19, § 59, 68]. Якщо ж свідчення є вирішальними або мають значну вагу, Суд застосовує найсуворішу перевірку й вимагає сильних процесуальних гарантій [16, § 147; 19, § 67].

Для експерта ці критерії застосовуються м'якше, оскільки він не є джерелом фактів, а його висновок перевіряють за методикою. Видається, що захист може оскаржити об'єкти, питання, методи та кваліфікацію без знання імені виконавця, тож кодування менше обмежує його права, ніж анонімність свідка. Водночас висновок нерідко є вирішальним доказом, тому компенсаційні гарантії мають бути сильними: перевірка методик, альтернативне дослідження [20], допит експерта та записана перевірка конфлікту інтересів. Звідси двоступенева модель. До розкриття виконавця ідентифікують за кодом, і така форма застосовується стандартно, оскільки особу експерта знають уповноважені особи, а сторони мають змогу оскаржувати об'єкти, питання, методи та кваліфікацію. На запит сторони під час судового розгляду особу розкривають за процедурою, що забезпечує відвід і допит. Подальше обмеження доступу сторін до відомостей про експерта, зокрема тривале приховування його особи, допустиме лише за мотивованим рішенням суду, якщо загрозу доведено [16, § 124; 19, § 59, 68–70]. Окремого вирішення потребує забезпечення цих гарантій на досудовому розслідуванні, оскільки модель переносить розкриття особи експерта на стадію судового розгляду. У цьому контексті доцільно врахувати запропонований вище порядок допиту експерта за участі слідчого судді. Письмові запитання до закодованого експерта не замінюють його допиту, тому така форма допустима лише як виняток [19, § 80].

Запропонована модель не відповідає чинному регулюванню, оскільки ст. 102 КПК вимагає вказувати у висновку ім'я експерта, а накази Міністерства юстиції коду не передбачають [6; 11; 12]. Тому потрібні зміни до КПК і відомчих актів, які врегулюють генерацію кодів, їх використання у висновках, зберігання й розкриття відомостей про експерта.

Рішення у справі Letinčić вказує на зворотний ризик: знеособлення не повинно робити експертизу закритим адміністративним актом [18]. Заявника усунули від формування висновку, і Суд визнав це порушенням статті 6 Конвенції. Отже, об'єктивність знеособленого результату значною мірою залежить від процесуального паритету та відкритої наукової дискусії.

Висновки. Знеособлення судового експерта – комплексна категорія з п'яти груп гарантій: інституційних, кваліфікаційно-ме-

тодичних, процесуально-ізоляційних, гарантій відповідальності та змагальних. Його сутність у тому, що довіра переходить з особи виконавця на якість дослідження, яку можна перевірити. Ця сама конструкція зменшує ризик тиску на експерта: до розкриття особи виконавця зацікавлені особи не мають адресата для впливу, а перевірюваність результату знижує сенс такого впливу. Порівняння практики ЄСПЛ і національного регулювання показало, що критерій – об'єктивна виправданість сумнівів у неупередженості, а не державна належність експерта. Практика ЄСПЛ щодо анонімних і відсутніх свідків, застосована за аналогією, окреслює межі кодування: воно допустиме за наявності підтверджених підстав і сильних компенсаційних гарантій для захисту. Для усунення виявлених прогалин на етапі досудового розслідування пропонується уніфікувати процесуальний документ залучення експерта, запровадити можливість його допиту за клопотанням будь-якої сторони через слідчого суддю, а також вирівняти права захисту та потерпілого щодо залучення незалежних фахівців. Ключовим кроком має стати запровадження п'ятиелементної моделі кодування експертизи за умови збереження відводу, допиту й відповідальності експерта. Вона захистить фахівця від неформального тиску на досудовому етапі, перевівши фокус уваги сторін з особи виконавця на наукову обґрунтованість його висновку.

Конфлікт інтересів: автор є головою редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався уповноваженим редактором, який не перебував у підпорядкуванні автора та не мав конфлікту інтересів. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко О. О. Залучення експерта до кримінального провадження. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (74). С. 70–76.
2. Бондаренко О. О. Окремі питання використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3 (78). С. 51–59. URL: https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/42 (дата звернення: 16.10.2026).
3. Галушко А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: теоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 237–243.
4. Демидова Є. Є. Деякі проблеми залучення судового експерта у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 46, т. 2. С. 84–87.
5. Крикунов О., Карпінська Н. Практика Європейського суду з прав людини щодо експертиз у кримінальному провадженні. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2 (8). С. 141–147.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 16.10.2026).
7. Лихова С. Я., Романенко Р. Р. Роль судового експерта на стадії досудового розслідування. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 216–220. DOI: https://doi.org/10.18372/2307-9061.67.17864.
8. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. В. В. Щепоткіна. Київ, 2021. 75 с.
9. Педос Ю. В. Участь експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Вінниця, 2026. 249 с.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 31.07.2025 у справі № 991/2084/23 (провадження № 51-5047 км 24). URL: https://reyestr.court.gov.ua/ (дата звернення: 16.10.2026).
11. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011 № 3505/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11 (дата звернення: 20.10.2026).
12. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 20.10.2026).

13. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 16.10.2026).
14. Шайтуро О. П., Рибалко Г. С. Проблемні аспекти залучення експерта у кримінальному провадженні стороною захисту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2024. Вип. 38. С. 208–214.
15. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдєєва Г. К. та ін. Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2017. 260 с.
16. Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 15 December 2011, Applications nos. 26766/05 and 22228/06. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072 (дата звернення: 20.10.2026).
17. Brandstetter v. Austria : Judgment of the European Court of Human Rights of 28 August 1991, Applications nos. 11170/84, 12876/87, 13468/87. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683 (дата звернення: 16.10.2026).
18. Letinčić v. Croatia : Judgment of the European Court of Human Rights of 3 May 2016, Application no. 7183/11. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162422 (дата звернення: 16.10.2026).
19. Snijders v. the Netherlands : Judgment of the European Court of Human Rights of 6 February 2024, Application no. 56440/15. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-230706 (дата звернення: 20.10.2026).
20. Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia : Judgment of the European Court of Human Rights of 5 April 2007, Application no. 17995/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80035 (дата звернення: 16.10.2026).

References:

1. Bondarenko, O. O. (2016). Zaluchennia eksperta do kryminalnoho provadzhennia [Involvement of an expert in criminal proceedings]. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 3(74), 70–76 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, O. O. (2017). Okremi pytannia vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnomu provadzhenni [Selected issues of using special knowledge in criminal proceedings]. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 3(78), 51–59. Retrieved from: https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/42 [in Ukrainian].
3. Halushko, A. V. (2017). Ekspert yak uchasnyk kryminalnoho provadzhennia: teoretychnyi aspekt [Expert as a participant in criminal proceedings: A theoretical aspect]. *Law and Society*, 5, 237–243 [in Ukrainian].
4. Demydova, Ye. Ye. (2017). Deiaki problemy zaluchennia sudovoho eksperta u kryminalnomu provadzhenni [Some problems of involving a forensic expert in criminal proceedings]. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 46(2), 84–87 [in Ukrainian].
5. Krykunov, O., & Karpinska, N. (2016). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny shchodo ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni [Practice of the European Court of Human Rights on expert examinations in criminal proceedings]. *History & Law Journal*, 2(8), 141–147 [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2012). *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Procedure Code of Ukraine] (Law No. 4651-VI). Retrieved October 16, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 [in Ukrainian].
7. Lykhova, S. Ya., & Romanenko, R. R. (2023). Rol sudovoho eksperta na stadii dosudovoho rozsliduvannia [The role of the forensic expert at the pre-trial investigation stage]. *Law Herald*, 2(67), 216–220. https://doi.org/10.18372/2307-9061.67.17864 [in Ukrainian].
8. Shchepotkina, V. V. (Comp.). (2021). *Ohliad sudovoi praktyky Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu shchodo vyznannia dokaziv nedopustymymy. Rishennia, vneseni do YeDRSR za period z 2018 roku po cherven 2021 roku* [Review of the case law of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court on the inadmissibility of evidence: Decisions entered in the Unified State Register of Court Decisions from 2018 to June 2021]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Pedos, Yu. V. (2026). *Uchast eksperta ta spetsialista u kryminalnomu provadzhenni* [Participation of the expert and the specialist in criminal proceedings] [PhD dissertation]. Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. Vinnytsia [in Ukrainian].
10. Supreme Court of Ukraine, Criminal Cassation Court (2025, July 31). *Postanova u spravi № 991/2084/23 (provadzhennia № 51-5047 km 24)* [Resolution in case No. 991/2084/23 (proceedings No. 51-5047 km 24)]. Retrieved October 16, 2026, from https://reyestr.court.gov.ua/ [in Ukrainian].
11. Ministry of Justice of Ukraine (2011). Pro zatverdzhennia Instruktsii pro osoblyvosti zdiisnennia sudovo-ekspertnoi diialnosti atestovanymy sudovymy ekspertamy, shcho ne pratsiuiut u derzhavnykh spetsializovanykh ekspertnykh ustanovakh [On approval of the Instruction on the specifics of forensic expert activity by certified forensic experts who do not work in state specialised expert institutions] (Order No. 3505/5, Dec. 12, 2011). Retrieved October 20, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11 [in Ukrainian].

12. Ministry of Justice of Ukraine (1998). Pro zatverdzhennia Instruktsii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen [On approval of the Instruction on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and the Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies] (Order No. 53/5, Oct. 8, 1998). Retrieved October 20, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 [in Ukrainian].
13. Verkhovna Rada of Ukraine (1994). *Pro sudovu ekspertyzu* [On forensic examination] (Law No. 4038-XII). Retrieved October 16, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 [in Ukrainian].
14. Shaituro, O. P., & Rybalko, H. S. (2024). Problemni aspekty zaluchennia eksperta u kryminalnomu provadzhenni storonoiu zakhystu [Problematic aspects of involving an expert in criminal proceedings by the defence]. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv University. Series Law*, 38, 208–214 [in Ukrainian].
15. Shepitko, V. Yu., Zhuravel, V. A., Avdieieva, H. K., et al. (2017). *Innovatsiini zasady tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia diialnosti orhaniv kryminalnoi yustytsii* [Innovative principles of technical and forensic support for the activities of criminal justice bodies] (V. Yu. Shepitko & V. A. Zhuravel, Eds.). Apostil [in Ukrainian].
16. Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], Nos. 26766/05 and 22228/06 (European Court of Human Rights, Dec. 15, 2011). Retrieved October 20, 2026, from https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072.
17. *Brandstetter v. Austria*, Nos. 11170/84, 12876/87, 13468/87 (European Court of Human Rights, Aug. 28, 1991). Retrieved October 16, 2026, from https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683.
18. *Letinčić v. Croatia*, No. 7183/11 (European Court of Human Rights, May 3, 2016). Retrieved October 16, 2026, from http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162422.
19. Snijders v. the Netherlands, No. 56440/15 (European Court of Human Rights, Feb. 6, 2024). Retrieved October 20, 2026, from https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-230706.
20. *Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 17995/02 (European Court of Human Rights, Apr. 5, 2007). Retrieved October 16, 2026, from https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80035.

Andrii Svintsytskyi. Depersonalisation of the forensic expert in conducting forensic examinations in criminal proceedings

The article provides a comprehensive analysis of the depersonalisation of the forensic expert as a procedural and forensic category that ensures the objectivity and verifiability of an expert opinion in criminal proceedings and protects the expert from pressure. Depersonalisation is considered as a set of legal, organisational, and methodological safeguards that eliminate the influence of the performer's personality on the result of the examination and reduce the possibility of targeted influence on the expert. Based on scholarly works, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Forensic Examination", orders of the Ministry of Justice of Ukraine, the case law of the Supreme Court, and judgments of the European Court of Human Rights (ECtHR), five groups of safeguards are identified: the institutional separation of the expert institution, the standardisation of qualifications and methods, procedural isolation from the gathering of materials, legal liability, and the adversarial nature of examinations. A comparison with the ECtHR's approaches shows that depersonalisation does not require the complete isolation of the expert from the state apparatus, but does require the absence of objectively justified doubts as to the expert's impartiality. The protective function of depersonalisation is substantiated: until the performer's identity is disclosed, interested persons have no addressee to target, and the verifiability of the result reduces the point of such influence. By analogy with the ECtHR's case law on anonymous and absent witnesses, a five-element model for coding forensic examinations is proposed: a random code; secure storage of the link between the code and the person; confirmation of qualifications without the name; a conflict-of-interest check; and disclosure of data at a party's request during the trial. Special attention is paid to the asymmetry of capabilities between the prosecution and the defence. Depersonalisation is considered not as a diminution of the expert's independence, but as a mechanism that shifts trust from the performer's personality to the verifiable quality of the examination. Proposals are formulated to unify the basis for engaging an expert, to introduce questioning of the expert at the pre-trial stage, to balance the capabilities of the parties, and to introduce coding of forensic examination. The results may be used in lawmaking and forensic expert practice.

Keywords: *special knowledge, institutional independence, certified methods, admissibility of evidence, equality of arms, coding of forensic examinations.*

Дата першого надходження статті до видання: 21.10.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.11.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)